

Az íjászat története

(részletek)

Összeállítva: 1996.

Készítette : Heim István

Bevezető

Az íjászat története

Az íj, mint fegyver

A botíj

A reflexíj

Az íj, mint vadászeszköz

Az íj, mint sporteszköz

Az íjászat és az olimpiai játékok

Szakirodalom jegyzék

Bevezető

Az íjnak, mint élelemszerző és harci eszköznek történelemformáló ereje a tűzgyújtás vagy a kerék feltalálásának jelenségéhez mérhető. Sok ezer éves története elválaszthatatlanul összeforrt az emberi kultúrák és társadalmak fejlődésével. Ezért lehetetlen vállalkozás volna, hogy az ősember kezdetleges fegyverétől a mai modern íjakig tartó hosszú út minden egyes állomását részletesen bemutassuk. Csak arra törekedtünk, hogy az íjászat históriás könyvéből a legfontosabb és legérdekesebb fejezeteket felvillantsuk.

Lapozzunk hát bele az íjászat történetének vaskos, a népek sokasága által írt könyvébe, nézzük meg honnan ered és hová fejlődött az íj.

Az íjászat története

Az első íjra utaló jelek a felső a csiszolt kőkorbán jelennek meg Kr. e. 35000 - 8000 között. Dr. Saxton Pope, a modern vadászíjászat úttörője szerint az ősemberek egyes területeken már 50 ezer évvel ezelőtt is íjjal vadásztak. Ezt a pattintott kőnyílhegyek is bizonyítják.

Az őskor művészei csodálatos elelenséggel és szépséggel meg is örökítették barlangképeiken a bölényekre, szarvasokra íjjal vadászó társaikat. Ezek a rajzok és festmények Franciaországból, Spanyolországból és Észak-Afrikából is előkerültek.

Az íj szorosan kapcsolódva a tűzgyújtás felfedezéséhez és a pattintott kövek használatához, egymástól függetlenül, több helyen alakult ki. Így az íj felfedezése nemcsak térben, hanem időben is egy szélesebb sávba tehető. Ezt a véleményt látszik alátámasztani az a tény is, hogy az íjat Ausztrália és Új-Zéland kivételével az egész világon ismerték.

A törzsek vándorlása is nagy hatással volt az íjászat elterjedésére és az íjkészítés technikájának folyamatos fejlődésére. Az íjkészítéshez használható

anyagok, a helyi természeti adottságok alapvetően meghatározták az adott régióban kialakuló íjak formáját és felépítését.

Az íj kezdetben főleg keleten és a Földközi-tenger térségében terjedt el. Később, úgy 16 ezer évvel ezelőtt, amikor az ázsiai népek Amerikába történő vándorlása megkezdődött a Bernig-szoros akkor még szárazföldi összeköttetést biztosító földnyelvén, az íj is átjutott Amerika partjaira.

Adatok és régészeti leletek az afrikai kontinensen is bizonyítják az íjászat elterjedését.

A hosszú évezredek alatt az emberi társadalmakban végbemenő változásokkal együtt jelentősen átalakult az íj is, és annak társadalmi szerepe. Az íj már, nemcsak mint vadászszerszám szerepelt, hanem hadifegyverré is vált. Birodalmak és civilizációk jöttek létre, amelyek legfontosabb alapja, biztosítója az íjjal felszerelt katonaság volt.

Az íj, mint fegyver

Már Babilóniában, a mai Irak területén, a hajdan volt Sumér királyságban és Egyiptomban is felismerték e fegyver jelentőségét. Az asszíroknak és az egyiptomiaknak külön íjászcsapataik voltak.

Az íjás halászat legrégebbi ábrázolásával is egyiptomi domborműveken találkozunk.

Az egyiptomi középbirodalmakat a híkszoszok harci szekeres íjász serege söpörte el. Őket, pedig további íjász népek követték. Ilyenek voltak a Babilont leigázó hettiták és a kegyetlenségükről ismert asszírok, akik kiváló vadászíjászok voltak.

Sajátos, de törvényszerű volt, hogy leigáztatásuk eszközét, az íjat, és a hozzá kapcsolódó harcászati módot a leigázott népek is, hamarosan átvették hódítóiktól.

A perzsa hadsereg alapját, fő erősségét is íjászok adták. Az íjászat igazi mesterei a perzsáknál a médek voltak. Őket már gyerekkoruktól tanították az íjászat művészetére. A perzsák olyan íjász sereget állítottak ki, akik ín és szaruerősítésű, összetett íjaik segítségével óriási területeket hajtottak uralmuk alá. A régi görögök is ismerték az íj jelentőségét, hiszen lándzsás katonáikat a perzsa íjászok záporozó nyilai sokszor megölték, mégis a háborúban csak a gyalogos egységek használták az íjat, főként az ellenség nyugtalanítására.

A rómaiak az íj hadászati jelentőségét nagyon lebecsülték, s mint a gyávák fegyverét megvetették. Helyette a dárdát és a rövid kardot részesítették előnyben. Noha a római légiók végül is elfogadták az íjat, s gyakran nagy sikerrel alkalmazták is, mint pl. Crassus, aki Kr. e. 53-ban 50 ezer főnyi ellenséget semmisített meg 1000 íjással, ez a hadseregben bevezetett újítás azonban már későn jött, s a birodalom katonai erején már nem tudott lendíteni. Róma felvirágzásával tehát az íj európai fejlődésében szünet állt be, s ezt csak a nomád pusztai népek megjelenése törte meg.

A sztyeppék lovas harcosa évezredek során rémületben tartotta a környező államok letelepült, város és falulakó lakosságát. A fenyegetettség, a rémület elhomályosította a népek látását, és részben emberfeletti, részben állati tulajdonságokkal ruházta fel a sztyeppékről előtörő veszedelmet. Hol a lóval egybenőtt íjas, bunkós kentaurnak látták, hol a bűnöket megtorló "isten ostorának". Mert akár ellenségként jöttek, akár kereskedőként, akár szövetséget ajánlottak, mindenképpen fenyegetést, idegenszerűséget láttak lóra természetükben, szokatlan harcmódjukban, fegyverükben, a törékeny íjban, amelyből mégis öldöklő nyílesőt zúdítottak minden szembehelyezkedőre. Üldözni nem lehetett őket, mert nyomtalanul eltűntek a puszták végtelenjében, legyőzni nem lehetett, mert nem voltak állandó lakhelyeik. Ha valamely csoportjukat zsoldjukba fogadták is, idegenek, kiismerhetetlenek maradtak, ha letelepítették is őket, és átvették fegyvereiket, ruháikat, az mit sem használt a puszták belsejéből újra előtörő hordák özönében. Nem csoda hát, hogy emberevéssel, vérivással, állati kegyetlenséggel ruházták fel őket a félelemben tartott államok lakói, és fizették az adót.

A babonás félelemtől és az ebből fakadó gyűlöletből összekuszálódott képből két vonás emelkedik ki a sztyeppéi népekre vonatkozóan, mindig egyforma élességgel, tisztasággal; az, hogy kiválóan értettek a lóhoz és fáradhatatlan lovasok voltak, és az, hogy tüneményes ügyességgel kezelték ijaikat, előre, hátra, oldalt is lőttek, nyilaik fekete tollán ott ült a biztos halál. Első képviselőik, a szkíták, az íjászok népének nevezték magukat.

Az ókorban és a középkorban a sztyeppéi népek közül, a szkíták, hunok, türkök, avarok, majd őseink is, a honfoglaló magyarok, utánuk a kunok és végül a mongolok vagy tatárok komoly tényezői voltak a világtörténelemnek.

Itt Európában, ha az időszámítás utáni évszázadok és a középkori íjászatát akarjuk bemutatni, alapvetően két íjtípusról, az egyszerű egyenes vagy botíjról, illetve az összetett visszacsapó vagy reflexíjokról kell szólnunk. A botíj vagy ahogy az angolok nevezték, a "longbow", az angolok kezében érte el fejlődésének csúcspontját. A reflexíjak elsősorban az avarokkal, a hunokkal és a magyarokkal jutottak Európába, később a tatárok és a törökök is ilyen típusú íjakkal vettek erőt Európa jelentős részén.

A botíj

Az angol botíj, vagy "longbow", azaz "hosszú íj" tényleges eredete a történelem homályába vész. Az V. század körül a kontinens alföldjei felől a szaxonok vagy magyarul a szászok árasztották el Britanniát. Valószínűleg ok voltak azok, akik az őslakosságot az íjjal megismertették.

A vad walesi törzsek is ez idő tájt kerülhettek kapcsolatba ezekkel az Anglia más vidékein használatos íjnál hosszabb íjakkal. A vikingek, akik Dániából és a Skandináv félszigetről indultak hódító útjaikra, szintén nagy hatással lehettek a brit sziget őslakosaira. Ők már nagyon hatékony fegyverként használták az íjat. Hódításuk Britanniában a Kr. e. 950-tól 850-ig terjedő időszakra tehető.

Kulcsfontosságú szerepe volt az íjnak a normann hódítások során is. A hastingsi csatában, 1066-ban a normannokat a maga is kiváló íjász hírében álló

Hódító Vilmos vezette győzelemre. Ettől az időtől kezdve, sajátos módon éppen a normann íjászok hatásának köszönhetően Angliában is megkezdődött az íjászat fejlődése, s az íjnak, mint meghatározó jelentőségű harci eszköznek több száz éves egyeduralma.

Az angol íjászat csúcspontját az 1337-től 1453-ig tartó ún. százéves háború alatt érte el. Már a crécyi csatában, 1346-ban a III. Edward és fia, a 16 éves "fekete herceg" vezette angol íjászok ismételt nyíl-záporai gyakorlatilag megfélemték a francia sereget. Az ellenség vezére, IV. Fülöp elsősorban a genovai számszeríjászaira támaszkodott, azonban a csatatéren végigvonuló felhőszakadás eláztatta a számszeríjak idegét, és így azok használhatatlanná váltak.

A százéves háború vége felé az angolok újabb győzelmet arattak a franciák felett V. Henrik vezetésével. Az 1415-ben lezajlott agincourti csatában ismét a könnyű íjászok döntötték el a küzdelmet. Ezek a gyalogos íjászok alig voltak többen 5000-nél. Folyamatos "tűz" alatt tartották az elbizakodott, jól felszerelt, főként lovagokból álló francia sereget. Az ütközet végére a 225 ezer főt számláló francia seregből 115 ezer maradt a csatatéren, míg az angolok csak néhány száz embert veszítettek. Ez a győzelem, amely alapvetően a mintegy 6 láb kb. 180 cm hosszú, 100 font (50 kg) húzóerejű, többnyire tiszafából készült egyenes íjnak volt köszönhető, meghozta a halhatatlanságot a bátran harcoló szabad parasztnak, a yeomanoknak és az angol hosszú íjnak is.

VIII. Henrik kiváló vadász és képzett íjász volt, nagyon nagyra értékelte az íjat. Az íj és a nyíl iránti rajongása volt az oka, hogy régi barátját és gyermekei tanítóját, Roger Ashmet arra biztatta, hogy írja le, foglalja össze az íj kezelésének módját. Az eredmény az 1545-ben megjelent Toxophilus c. könyv lett, amely az első pontos írásos útmutatás az íjjal való lövés egyes fázisairól. Ilyen értelemben ez volt az első íjászzal foglalkozó kézikönyv, hiszen pontosan leírja és megmagyarázza, hogyan kell az íjásznak megfelelően bántania fegyverével. VIII. Henrik egyébként több íjásztársaságot is alapított. Az első a Szent György társaság volt 1537-ben.

A reflexíj

Az egyszerű (egyfajta anyagból lévő íjtest) reflexíj már a csiszolt kőkorszaki kaspi kultúrákban megjelenik, s az őskorban az Ibériai félszigetről és Észak-Afrikából a keleti mediterráneumon át egészen Indiáig eljut. Fejlettebb változata, az összetett (többfajta anyagból összeállított íjtest) reflexíj a Kr. e. II. évezredben a keleti mediterráneumban jelent meg. Az egyszerűbb íjformákat, a nyílhegyek változatosságát és feltehetően a hát tegezét is az őskori vadászat szükségletei hozták létre, de a messzire hordó összetett reflexíjat és a tömegesen előállítható nyílhegyeket csak a vaskor keleti despotikus államainak és hódító harci kocsis törzseinek haditechnikája teremtette meg.

Az V-X. századi sztyeppi harcosok kifinomult, összetett reflexíja, amely a maguk korának a csúcstechnikáját jelentette, gyorsan elterjedt nemcsak Kína, de Európa felé is, elsősorban az avarok, a hunok, majd az ősmagyarok által a legnyugatabbra.

Ez a fajta íj évezredekig a harc és a vadászat legfontosabb eszköze volt a sztyeppén. A szinte folyamatos hadakozás során egyre magasabb fejlettségűvé vált az íjászfelszerelés és ez visszahatott az íjra, mint vadászfegyverre is. Főként azért, mert a vadászat egyben állandó fegyvergyakorlatot is jelentett a lovas harcosnak. A gyakorlásnak olyan szervezett formái voltak, mint például a nagy törzsi és állami vadászatok, gyakran kifejezetten hadgyakorlati funkcióval, másrészt az évszakos kultikus lövészversenyek a sztyeppi vadászjátékok előtt. A sztyepei népeket csak akkor előzték meg az európaiak, amikor a tüzfegyverrel minőségileg magasabb rendű fegyver birtokába jutottak és a világkereskedelem fővonala átkanyarodott a nyugati félgömbre. Most már nyugodtan megszemléltek az addig félt nomád harcost, számba vették egzotikus fegyvereit, felszerelését, berakták múzeumaikba, s minthogy a változást nem tapasztalták, azt hitték, az idők kezdete óta ilyen volt. Kisebb mértékben, de a kínaiakra is állt ez az érzékcsalódás, ők is hajlandók a hunokat mandzsu kori öltözékben és felszereléssel ábrázolni.

A feudalizmus idején a lovagi nevelés alapjául szolgáló "hét lovagi készség" között ott található az íjazás is, amely elsősorban a katonai célokat szolgált és csak másodsorban testnevelést.

Az íj, mint vadászeszköz

Az íjkészítés már a korai kőkorszaktól kezdve más és más irányt vett Európában, Afrikában és Ázsiában. Ez azt mutatja, hogy az adott területen az ökológiai tényezők eltértek egymástól, azaz a rendelkezésre álló nyersanyagok és a vadászott állatfajok mások voltak, és ez a körülmény befolyásolta az íj felépítését, mechanikai szerkezetét.

Az íj vadászati alkalmasságához nem férhet kétség, habár a mai vadászok hajlamosak megfélemezni arról a tényről, hogy az ember több tízezer éven keresztül eredményesen vadászott íjjal. A történelmi idők íjai a maiaknál sokkal gyengébb minőségűek voltak, mégis alkalmasak a vad elejtésére. A mai íjak löpőpontossága sokkal nagyobb, az átlagos íjász minden nehézség nélkül beletalál 25 m távolságról a 12-15 cm átmérőjű körbe. Az igazán jó íjászok szórása ezen a távolságon mindössze 5 cm. Ez a köpőpontosság tökéletesen elég ahhoz, hogy a vadat a megcélzott ponton eltaláljuk. Az íj ereje, pedig elegendő ahhoz, hogy a vesszőt bármely nagyvad testén keresztülrepítse, ami a vadat éppúgy megöli, mint a puskalövés. Az íj vadászati alkalmasságát bizonyítja a több tízezer vad, amit évente a világon elejtenek, közöttük sok afrikai vastagbőrűt is.

Az íj, mint sporteszköz

Az íjászat, mint sport és a szabadidő eltöltésének egyik formája, Angliában, a modern sportok őshazájában fejlődött ki pontos szabályokkal és rendszerekkel. Manapság a világ legtöbb országában úzik versenyszerűen és szabadidősportként az íjászatot.

A Nemzetközi Íjász Szövetséget (Federation Internationale de Tir á l' Arc = FITA) 1931-ben lengyel javaslatra hívták életre Belgium, Svédország, Csehszlovákia, Franciaország és Lengyelország részvételével.

Hazánkban a harmincas évek elején kezdett kibontakozni az íjászat, 1932-ben rendezték az első országos bajnokságot, a lövész szövetség szervezésében. Az első országos bajnok Gelencsér György volt.

A II. világháború után a sportág hazai fellendítésében nagy szerepe volt Frantisek Hadas csehszlovák világbajnoknak, aki nagy segítséget nyújtott a magyar íjászport újjászervezésében.

A Magyar Íjász Szövetség (MISZ) 1957-ben alakult meg, s 1959-ben rendezték az első összetett versenyt. Ugyanebben az évben a stockholmi világbajnokságon már a magyar versenyzők is részt vettek.

A Magyar Íjász Szövetség viszonylag rövid fennállása óta kitűnő eredmények születtek, melyek arany betűkkel íródtak be a sportág történetébe.

A szövetségen belül a szakágak tevékenységét három szakmai bizottság segíti: a pályaijász, a terep-íjász és a vadászíjász.

A Sporttörvény előírásainak megfelelően a Magyar Íjász Szövetség 1996. december 14-i rendkívüli átalakuló közgyűlésén köztestületté alakult át, a régi nevet megtartva.

Az íjászat és az olimpiai játékok

Az ókori olimpiák műsorán az íjászat nem szerepelt, de a játékok ünnepélyes megnyitásokor az íjászok is szóhoz jutottak.

Először 1900-ban, a párizsi olimpia keretében rendeztek nemzetközi íjászversenyt. Itt belga, francia és ausztrál győzelem született. Az 1904-es Saint Louisi olimpia alkalmával kiírt nemzetközi versenyen amerikai versenyzők győztek.

A játékok hivatalos műsorán először 1908-ban, Londonban, majd 1920-ban, Antwerpenben szerepelt az íjászat.

Ötvenkét év szünet után 1972-ben került fel ismét az olimpia műsorára. A müncheni olimpián és az azt követő játékokon csak egyéni versenyeket rendeztek, de 1988-ban, Szöulban csapatverseny is volt.

A FITA versenyíjászat:

Ide tartoznak a versenyíjászat azon számai, amelyek a Nemzetközi Íjász Szövetség (FITA) által kidolgozott szabályok által kerülnek megrendezésre:

- pályaijász (az olimpiai versenyszám)
- teremíjász (25 és 18 m)
- terepíjász (jelölt és jelöletlen távolságok 5-60 m között terepen)
- clout íjász

- flight íjász (távlövő versenyszám, itt szerepel a lábító íj)
- skiArc (mint a biatlon, de íjjal kell lőni) versenyszámok